

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושמונה

בהר-בחוקותי (תשכ"ט)
כ"ו י"ד - כ"ו
התוכחה

א. שאלה כללית

- ראב"ע י"ג ד"ה קוממיות: וריקי מח אמרו, כי הקללות רבות מן הברכות, ולא אמרו אמת, רק נאמרו הברכות כלל ונאמרו בקללות פרטים, לירא ולהפחיד השומעים, והמסתכל היטב - יתברר לו דברי.
- א (1) הסבר שלא צדקו דברי "ריקי המח" בעזרת דברי הראב"ע ובדרך של תשובה אחרת.
- א (2) למה יקראם ראב"ע בזעף "ריקי המח"?

ב. י"ט ושברתי את גאון עוזכם.

- רש"י ד"ה גאון עוזכם: זה בית המקדש, וכן הוא אומר (יחז' כ"ד כ"א) "הנני מחלל את מקדשי את גאון עוזכם."
- ראב"ע גאון עוזכם: השובע, כטעם (דב' ל"ב ט"ז) "וישמעו יטורון ויבעט" והגאה אם ישבר - יפול וישח.
- ר' דוד הופמן ד"ה גאון עוזכם: שפע פוריות הארץ הוא הבסיס לכח העם ועוזו. וע' יחזקאל ל"ג כ"ח. ("ונתתי את הארץ שממה ומשמה ונשבת גאון עוזה ושממו הרי ישראל מאין עובר"). העם גאה בה (= בפוריות של ארצו) והוא נכלם בהעדרה (וע' ירמיהו י"ד ג-ד). ביחזקאל כ"ד כ"א כונת "גאון עוזכם" הוא המקדש ("הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמל עיניכם").
- א מה ראה רש"י להסתמך על הפסוק האחרון (= בדברי הופמן) ולפרש את הבטוי "גאון עוזכם" בהתאם לפסוק זה (בית המקדש), ולא הסתמך על הפסוק הראשון ביחזקאל (ל"ג כ"ח) ולא פרש בהתאם לפסוק זה "גאון עוזכם" - פוריות ארצכם?

ג. כ"ה ... ונאספתם אל עריכם ושלחתי דבר בתוככם ונתתם ביד אויב.

1. רש"י ד"ה ונאספתם: מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור
מה קשה לו?
2. רש"י ד"ה ושלחתי דבר בתוככם: ע"י הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם, לפי שאין מליצנים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים את המת לקברו - ניתנין ביד אויב.
- ראב"ע ד"ה ונאספתם אל עריכם: מפני החרב, ושם אשלח הדבר והרעב עד שתצרו להנתן ביד האויב. וזה טעם "ונתתם ביד אויב" והיא מלה מבנין בפעל.
1. קשי אחד הוא העומד בפני הפרשנים בפסוק זה אשר אותו הם מנסים לישוב. מה הוא?
- אא 2. מה המשותף ומה השוני בישובי שני הפרשנים הנ"ל?
3. מה ראה הראב"ע להזכיר בפרושו גם את הרעב ("אשלח הדבר והרעב") שאינו מוזכר כלל בפסוקנו?

ד. כ"ו ... ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל

1. רש"י ד"ה ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד: מחסר עצים.
רשב"ם " בתנור אחד: כי אשה אחת לא תוכל למלא את התנור פת.
איזה משני הפרושים נראה לך מתאים יותר להקשר?
2. רש"י (על פי הספרא) ד"ה והשיבו לחמכם במשקל: שחמא התבואה נרקבת ונעשית פת נפולת ומשתברת בתנור והן יושבות ושוקלות את השברים לחלקם ביניהן.
- רלב"ג באותו משקל שהיה הלחם כאשר הכניסוהו לתנור, כי לא יביחוהו לאפות כל מה שראוי, כדי שיאכל ממנו מעט.
- העמק דבר: ... היינו באותו משקל שהיה בעודו עיסה והוא סימן שלא נאפה יפה.

- מה הביא את שני הפרשנים האחרונים שלא לפרש בעקבות הספרא?
- יש מפרשים שלא כדברי הנ"ל אלא בפרוש אחר, על פי יחזקאל ד' ט"ז. מהו הפירוש?
- מהי חולשת הפירוש האחרון?

ה. כ"א ואם תלכו עמי קרי...

כ"ג ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי

כ"ד והלכתי אף אני עמכם בקרי...

רש"י ד"ה ואם תלכו עמי קרי: רבותינו אמרו: עראי, כמקרה שאינו אלא לפרקים, כך תלכו עראי במצוותי; ומנחם פירש לשון מביעה, וכן (משלי כ"ה) "הוקר רגלך מבית רעך" וכן (משלי י"ז כ"ז) "יקר רוח - איש תבונה". וקרוי לשון זה לתרגומו של אונקלוס - "קשי", שמקשים לבם לימנע מהתקרב אצלי.

ר' נפתלי הירץ ויזל ד"ה ואם תלכו עמי קרי: ... ואפשר לדעת כי קרי שם המקרה, וכל הקורות הם באים בגזרת השם, ופלטתים שאמרו, "כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא..." כדור רשעים דברו. או שאמרו מקרה הוא ככל קוראת העולם, לא בעבור ארון עוזר; וכן כאן אין פרושו שיאמרו: מקרה הוא ולא ה' פעל זאת, כי אם כן - מה טעם (פסוק כ"ד) "והלכתי אף אני עמכם בקרי"?

אבל ענינו: אם תלכו עמי קרי שגם במקרה הרעה הזאת שקרה לכם, תלכו עמי כמו שהלכתם עמי קודם לכן, וזהו שפירש (פסוק כ"א) "ולא תאבו לשמוע לי" ועוד אפרשנו (פ' כ"ג).

לפסוק כ"ד ד"ה והלכתי אף אני עמכם בקרי:

אתנהג גם אני עמכם במקרים כאלה, כאשר נהגתי עמכם עד עתה, לא תחוס עיני ולא תחמול עליכם.

רמב"ן על דעתי שרש "קרה" הונח על ההולך לקראת האדם, ובא לו מנגד פניו. והאל"ף בתיבת "לקראת" תמורת ה"א השורש שאינה נחה באסצע התיבה. נאמר (דברים כ"ה י"ח) "אשר קר בדרך" - בא לקראתך; (במדבר כ"ג ח') "ויקר אליהם אל בלעם" - ענטגעגען קאממען; והכבד (= בבנין הפעיל) (בראשית כ"ז כ') "כי הקרה ה'..." (האם ענטגעגען קאממען לאססען) שבא לו לעומת פניו ממולו.

והנה "קרי" הוא השם המפשט מהמתואר ובא בלא שמוש, כי הוא תאר הפעל, וכן דינו כאשר זכרנו פעמים רבות. והשעור כל ההליכה תהיה הליכת קרי, לעומתו וממולו (ענטגעגען).

וידוע שהדרכים על דרך השאלה (האלף בקמ"ץ) הם הפעולות והמעשים אשר על ידם יגיע העושה לתכלית גרצה ממנו והתכלית ההוא אשר אליו יכונו הדרכים ההם, הוא מגמת פני העושה. ועל האדם העושה כמעשיו וחפץ בתכלית ההוא המבוקש ממנו, יאמר (היוד בצירי) שהוא הולך בדרכיו. או הולך אחריו. וזהו ענין ההליכה בדרכי ה' או אחרי ה'. שישים מגמת פניו אל התכלית הנרצה לה' בה', ומתנהג במדותיו.

והמעלה היותר נכבדת היא "ההתהלכות את ה' או "עם ה'" כידוע. מעתה על הממרה את פי ה' ומתכוון לעשות בגד רצונו, יאמר שהוא הולך עמי קרי, (וואנדעלס איהם ענטגעגען, צוויידער), ששם מגמת פניו היפך התכלית הנרצה לה' ית' ומתנהג בדרכים ההולכים למולו; ולכן הוא אומר להלן "והלכתי אף אני עמכם בקרי". הכונה - שתהיה רצוני ותכלית מעשי היפך ומתנגד לרצונכם ותכלית מעשיכם. ואתנגד לכם בכל דרכיכם, וכן מתורגם בלשון אשכנז: צו וויידער וואנדעלן.

שד"ל בכורי עתים תקפ"ט

ועתה הנה לפנינו מלת "קרי" או "בקרי" האמורה בקלות והמפרשים פשוה לשון 'מקרה' ולא נתקרה דעתי בדבריהם. (ומביא את דברי רש"י הנ"ל וסותר דבריו): "דאם כן - אין פסוק כ"ד ואין פסוק כ"ז לא ענש ולא איוס". (ומביא פירוש מנחם הנ"ל ומעיר): אבל פרושו דחוי מפאת הדקדוק. מלבד שאין טעם לפרש "בחמת קרי" בחמת מביעה, מפני שהמכות אינן כלן "בשב ואל תעשה" אבל יש מהן הרבה "ב"קום עשה". ויש מפרשים "אם תלכו עמי קרי" אם תאמרו שהמכות במקרה! ומה טעם לפי זה "והלכתי אף אני עמכם בקרי"? הלא במצא מקיים טעותם.

(ומביא פירוש ר' נפתלי הירץ ויזל ודוחה אותן) ולפי פרושו העיקר חסר. ועוד: מה טעם "תלכו עמי" שהיא מליצה קרובה למליצת (בר' ו' ט') "את האלוקים התהלך נח"?

ומביא פירוש הרמב"ן: אבל לא מצאנו מלת "לקראת" בענין התנגדות... מלבד זה הנה ת כשהגיע אצל "והלכתי עמכם בחמת קרי" לא מצא ידיו ורגליו. כי מה טעם "בחמת התנגדות"? וכל חימה היא התנגדות.

- מה הן הדעות השונות בפירוש המלה "קרי"?
- מהי בקרת שד"ל לכל אחת מהן. (הסבר, קדוע אם לפי רש"י אין פ' כ"ד ענש או איוס. מדוע יש לדחות פרוש מנחם מטעמי דקדוק? מדוע אין לקבל פרושו של היש מפרשים במה פירוש זה "חזק טעותם". וכו' וכו').